

Ο ρατσισμός στον κινηματογράφο
Κατάλογος ταινιών για προβληματισμό στην τάξη

Ο ρατσισμός δεν είναι φαινόμενο της εποχής μας, αλλά φαινόμενο κάθε εποχής. Είναι ο φόβος του ξένου και του άγνωστου, «του από αλλού φερμένου», όπως θα έλεγε ο Ελύτης. Ο ξένος, που έρχεται από άλλο τόπο, φέρνει τη δική του κουλτούρα, αλλιώςτική από τη δική μας, γίνεται φορέας μιας επιμειξίας και προκαλεί το φόβο της νόθευσης και παραποίησης συμπεριφορών και ήθους μιας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων.

Στην πορεία κάθε λαού θα ανακαλύψουμε πολλά ψήγματα εκείνου που αργότερα θα ονομαστεί «ρατσισμός». Σε περιόδους κρίσης έκανε οδυνηρά τη δυναμική του εμφάνιση, όπως στην Αμερική και στην Ευρώπη. Το θέμα των νέγρων, από τη μια, και των Εβραίων, από την άλλη, είναι τα πιο εμφανή παραδείγματα άκρατου ρατσισμού. Στην Ελλάδα, μετά τους πρόσφυγες το 1922, η σύγχρονη μετανάστευση, νόμιμη ή παράνομη, επαναφέρει το πρόβλημα στην επικαιρότητα.

Κι επειδή η τέχνη είναι καθρέφτης της κοινωνίας και κάθε πτυχή της ανθρώπινης δραστηριότητας κεντρίζει τον καλλιτέχνη, επόμενο είναι τα ζητήματα του ρατσισμού να εισβάλλουν και στις κινηματογραφικές αίθουσες. Κάποιες κινηματογραφικές ταινίες προβάλλουν, άμεσα ή έμμεσα, ξενοφοβικές και ρατσιστικές αντιλήψεις και συμπεριφορές. Υπάρχουν όμως και πολλοί σκηνοθέτες που έδειξαν ευαισθησία στο πρόβλημα και οι εκφάνσεις αυτής της ευαισθησίας επίσης πολλές και ποικίλες.

Η δική μας διαδρομή στον κόσμο του κινηματογράφου δεν φιλοδοξεί να επιχειρήσει μια τυπολογία αυτών των ταινιών. Σκοπός της είναι να επιλέξει κάποιες από αυτές που αντιμετώπισαν με ευαισθησία και διεισδυτικότητα τα σχετικά ζητήματα, να επισημάνει την ιδιαίτερη οπτική γωνία από την οποία βλέπει κάθε δημιουργός το θέμα του και να δείξει τη μεγάλη ποικιλία των προσεγγίσεων των θεμάτων. Οι ταινίες που περιλαμβάνονται στον κατάλογο που ακολουθεί θα μπορούσαν να αποτελέσουν εποπτικό υλικό, κοινωνιολογικού ή ανθρωπολογικού περιεχομένου, για την ευαισθητοποίηση των μαθητών του ελληνικού σχολείου στα θέματα του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και των διακρίσεων, εφόσον τέτοια φαινόμενα παρατηρούνται και στη χώρα μας. Και τέλος μερικές χρήσιμες και πρακτικές πληροφορίες.

- Η έρευνά μας αφορά τη συγκέντρωση ταινιών μυθοπλασίας, αλλά και ντοκιμαντέρ μεγάλου μήκους, από τον ελληνικό και τον ξένο κινηματογράφο, που έχουν διακριθεί στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.
- Οι ταινίες που έχουν επιλεγεί επιχειρούν να φωτίσουν την ανθρώπινη πλευρά του προβλήματος, όπως το αίσθημα της απομόνωσης και του αποκλεισμού και, γενικά, των σχέσεων μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών.
- Οι ταινίες δεν είναι όλες κατάλληλες για μαθητές μικρής ηλικίας, γι' αυτό απαιτείται η κρίση του διδάσκοντος για την καταλληλότητα του περιεχομένου τους (πριν την προβολή, είναι απαραίτητο να έχει δει ο ίδιος την ταινία).
- Οι περισσότερες από τις προτεινόμενες ταινίες βρίσκονται εύκολα στα καταστήματα ενοικίασης βιντεοκασετών ή στους φορείς που αναφέρονται στο τέλος παρόντος αφιερώματος.

¹ Η εργασία αυτή περιλαμβάνεται στην έκδοση του ΚΕΜΕΤΕ «Ρατσισμός και ΜΜΕ. Ο ρόλος του σχολείου. Βιβλίο για την καθηγήτρια-τον καθηγητή».

I. ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

1. Κοράκια (Το παράπονο του νεκροταφείου): Τάκης Σπετσιώτης, 1991.

Το ομότιπλο λογοτέχνημα του μεγάλου Έλληνα λογοτέχνη Εμμανουήλ Ροΐδη ενέπνευσε τον σκηνοθέτη, ώστε να δημιουργήσει μια ταινία για την εσωτερική μετανάστευση. Στη Σύρο, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ένας φτωχός ψαράς πουλάει την περιουσία του και μεταναστεύει στην Αθήνα με τη γυναίκα του και τα επτά παιδιά τους, στηριζόμενος στις ψεύτικες υποσχέσεις ενός πολιτικού παράγοντα για καλύτερη ζωή. Τα προβλήματά τους όμως γίνονται περισσότερα και το μόνο που «επιτυγχάνεται» είναι μια θέση νεκροθάφτη στο κοιμητήριο της περιοχής. Η πικρή ειρωνεία του Εμμ. Ροΐδη μεταφέρεται και στην ταινία, η οποία είναι μεν ταινία εποχής αλλά με αναμφισβήτητη διαχρονικότητα.

2. Βερούκοκκα στο καλάθι: Τάκης Τουλιάτος, 1992.

Η ταινία εκφράζει την αγωνία της διατήρησης της ταυτότητας των Ελλήνων μεταναστών στην Ευρώπη. Στην Πολωνία το 1991 ένας πατέρας και ο θετός γιος του, Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες, κατοικούν σε μια γειτονιά ανθρακωρύχων εδώ και σαράντα χρόνια. Τα μόνιμα ερωτήματα *τι είναι η πατρίδα* και *ποια είναι τελικά η πατρίδα* διατρέχουν την ταινία και οδηγούν σε ένα βαθύτατο προβληματισμό.

3. Απ' το χιόνι: Σωτήρης Γκορίτσας, 1993.

Η υπόθεση της ταινίας είναι η *κάθοδος* δύο φίλων βορειοηπειρωτών από τα *χιόνια* της Αλβανίας έως τη *ζέστη* στην καρδιά της Αθήνας. Στην Αθήνα βρίσκονται αντιμέτωποι με το ρατσισμό των Αθηναίων, την πείνα, την εξαθλίωση, το θάνατο και γενικά το γκρέμισμα των ονείρων τους. Η μόνη λύση είναι η επιστροφή τους στην Αλβανία. Η αμεσότητα και η αληθοφάνεια της ταινίας την κάνουν να μοιάζει με ντοκιμαντέρ.

4. Η σφαγή του κόκορα: Ανδρέας Πάντζης, 1995.

Ο Βορράς και ο Νότος είναι το θέμα της ταινίας του Κύπριου Ανδρέα Πάντζη. Ο νότος της Ευρώπης είναι ο βορράς για το Πακιστάν, την Ινδία, τις Φιλιππίνες, ενώ το ζητούμενο είναι ένα: μια καλύτερη ζωή. Οι ήρωες της ταινίας πηγαίνουν στις Αραβικές χώρες ή στην Αμερική για τον ίδιο λόγο που οι Πακιστανοί εργάτες ή οι Φιλιππινέζες πηγαίνουν στην Κύπρο. Αξιοπρόσεκτο είναι ότι στην ταινία οι εργοδότες μιλούν μόνο αγγλικά, ενώ οι μετανάστες στη γλώσσα της πατρίδας τους. Η ηρωίδα της ταινίας, δεν μιλάει καθόλου, παρά μόνο ακούει και αισθάνεται. Ανδεικνύεται, έτσι, με ποιητικό τρόπο το πρόβλημα της επικοινωνίας.

5. Μιρουπάφσιμ: Χρήστος Βούπουρας- Γιώργος Κόρρας, 1997.

Η αλβανική λέξη *μιρουπάφσιμ* που σημαίνει *άντε γεια σου* και υποδηλώνει ότι *θα τα ξαναπούμε* ή *στο επανιδείν*, όπως λέμε, εκφράζει τα αισθήματα και τη συμπεριφορά των Ελλήνων προς τους Αλβανούς μετανάστες των τελευταίων ετών. Διαπιστώνεται η άδικη και άνιση μεταχείρισή τους, η διάθεση της ελληνικής κοινωνίας να εκμεταλλευτεί τη φτώχεια τους καθώς επίσης και η τάση ενσωμάτωσης και ομογενοποίησής τους. Παράλληλα, όμως, φαίνεται και η συνειδητοποίηση των αρνητικών αισθημάτων των Ελλήνων, το πέρασμα σε μια ωριμότητα και η αναμέτρηση με την ήδη διαμορφωμένη προσωπικότητα του καθενός μας.

6. Βαλκανιζατέρ: Σωτήρης Γκορίτσας, 1997.

Πρόκειται για μια *ταινία δρόμου* που παρακολουθεί την πορεία δύο φίλων. Η πορεία, όπως και η σημασία ενός ταξιδιού που κάνουν, είναι διπλή. Αφενός διασχίζουν τα Βαλκάνια και τη Δυτική Ευρώπη για να βγάλουν ευκαιριακό χρήμα, όπως οι ίδιοι νομίζουν, και αφετέρου πραγματοποιείται και μια βαθύτερη γνωριμία με τον ίδιο τους τον εαυτό. Η ταινία, επομένως, δείχνει την κοινωνικοοικονομική

κατάσταση του νεοέλληνα καθώς και τη θέση του ανάμεσα στους Βαλκάνιους γείτονες και στους δυτικοευρωπαίους εταίρους μας.

7. Σινασός-Τοπογραφία της μνήμης: Τίμων Κουλμάσης & Ηρώ Σιαφλιάκη, 1997.

Αυτό το ντοκιμαντέρ εξετάζει, με αφετηρία το ζωντανό παράδειγμα της Σινασού, τους μηχανισμούς που οδηγούν στον εθνικισμό και στο μίσος. Η Σινασός είναι ένα χωριό στην Καππαδοκία που σήμερα κατοικείται από Τούρκους, ενώ μέχρι το 1923 ζούσαν εκεί ειρηνικά Έλληνες και Τούρκοι, όπως συνέβαινε σε όλη τη Μικρά Ασία από αρχαιοτάτων χρόνων. Μετά την εθνική εκκαθάριση του 1923 ενάμισι εκατομμύριο Έλληνες εγκατέλειψαν την Τουρκία και τετρακόσιες χιλιάδες Τούρκοι υποχρεώθηκαν να φύγουν από την Ελλάδα. Το ντοκιμαντέρ βασισμένο σε μαρτυρίες Ελλήνων και Τούρκων εμμένει στον τρόπο με τον οποίο τα πολιτικά γεγονότα και η προπαγάνδα αντέστρεψαν τη μνήμη των δύο λαών.

8. Από την άκρη της πόλης: Κωνσταντίνος Γιάνναρης, 1998.

Η άκρη της πόλης είναι το Μενίδι, όσον αφορά την Αθήνα, είναι όμως και το κοινωνικό περιθώριο στο οποίο βρίσκονται οι ήρωες της ταινίας. Οι ήρωες είναι μια παρέα εφήβων Ελληνοπόντιων παλλινოსτούντων από το Καζακστάν της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, οι οποίοι προσπαθούν να ενταχθούν στην ελληνική πραγματικότητα είτε με νόμιμους είτε με παράνομους τρόπους.

9. Το καναρινί ποδήλατο: Δημήτρης Σταύρακας, 1999.

Η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια έχει γίνει χώρα υποδοχής μεταναστών. Τα παιδιά τους φοιτούν στα ελληνικά σχολεία, διαβάζουν τα ελληνικά βιβλία, παίζουν τα ίδια παιχνίδια με τα ελληνόπουλα. Πολλές φορές όμως η επικοινωνία είναι δύσκολη και η αποδοχή ακόμα δυσκολότερη. Η συγκεκριμένη ταινία ασχολείται με αυτό ακριβώς το θέμα. Για έναν μικρό αλλοδαπό μαθητή ένα καναρινί ποδήλατο γίνεται το διαβατήριό που θα τον εντάξει στην ελληνική σχολική τάξη. Είναι μια ταινία στην οποία επιβεβαιώνεται η αξία της εμπιστοσύνης μεταξύ των ανθρώπων.

10. Κλειστοί δρόμοι: Σταύρος Ιωάννου, 2000.

Γυρισμένη σαν ντοκιμαντέρ, η ταινία αυτή δείχνει τη ζωή των Κούρδων μεταναστών στην Αθήνα. Ο φακός παρακολουθεί τον πολύπαθο, περήφανο και βασανισμένο αυτό λαό, κάνει «ζουμ» στη δυστυχία της περιθωριοποίησής τους. Οι Κούρδοι, που έχουν αφήσει την πατρίδα τους, για να βρουν μια καλύτερη ζωή στην Αθήνα, διαπιστώνουν ότι οι φωτισμένες λεωφόροι της Αθήνας είναι δρόμοι τις περισσότερες φορές κλειστοί.

11. Ο 7^{ος} ήλιος του έρωτα: Βαγγέλης Σερντάρης, 2001.

Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922 πολλοί μετανάστες ήρθαν στην Ελλάδα και προσπάθησαν να φτιάξουν από την αρχή τη ζωή τους. Τα πολλά και ποικίλα προβλήματα που αντιμετώπιζαν στη νέα τους πατρίδα καθώς και η πίκρα για τις χαμένες ζωές και περιουσίες που άφησαν πίσω τους επηρέαζαν κάθε πράξη και συμπεριφορά τους. Η ταινία διηγείται μια ερωτική ιστορία, η οποία όμως θα δοκιμαστεί σκληρά στις αντίξοες συνθήκες που έχει να αντιμετωπίσει.

12. Αλέξανδρος και Αϊσέ: Δημήτρης Κολλάτος, 2001.

Η ταινία εξιστορεί τις δοκιμασίες δύο νέων ανθρώπων που έχουν διαφορετική θρησκεία. Και επειδή ο ρατσισμός δεν εκφράζεται μόνο σε φυλετικές διακρίσεις, αλλά και σε θρησκευτικές και σε πολλές άλλες, οι δύο νέοι δέχονται πιέσεις, εκβιασμούς και απειλές, ο ένας από την οικογένεια του άλλου. Ο νεαρός χριστιανός και η Μουσουλμάνα αγαπημένη του θέλουν να ζήσουν μαζί, διατηρώντας ο καθένας τη θρησκεία του. Το κοινωνικό και οικογενειακό τους περιβάλλον όμως αντιδρά βίαια, υποστηρίζοντας το καθένα τη δική του πίστη.

13. Και το τρένο πάει στον ουρανό: Γιάννης Ιωάννου, 2001.

Στο ερώτημα *τι είναι η πατρίδα* προσπαθούν να απαντήσουν δύο νεαροί φίλοι που ζουν στη Γεωργία της Σοβιετικής Ένωσης το 1937. Ο ένας είναι Έλληνας και ο άλλος Γεωργιανός και, καθώς ξετυλίγεται η ιστορία, ο θεατής εκτός από την καθημερινή ζωή στη γειτονιά έχει την ευκαιρία να κάνει μια γενική επισκόπηση της όλης τραγωδίας που βίωσαν οι Έλληνες, διωγμούς, εξορίες, φυλακίσεις.

14. Οι απ' εκεί: Μαρία Μαυρική, 2001.

Θέμα της ταινίας είναι η Εθνική Ελληνική Μειονότητα στην Αλβανία. Δείχνει την ιστορία *τού απ' εκεί* ελληνισμού, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα: τους αγώνες για τη διατήρηση της γλώσσας, της θρησκείας και της αξιοπρέπειας των Ελλήνων στην Αλβανία. Κυρίως όμως φαίνεται η σημερινή σκληρή πραγματικότητα: η ερήμωση των σπιτιών ύστερα από τη φυγή των νέων ανθρώπων για τη Ελλάδα.

15. Το σχολείο: Μαριάννα Οικονόμου, 2001.

Η σκηνοθέτιδα, αφού παρακολούθησε για έναν ολόκληρο χρόνο τη ζωή ενός σχολείου και τη γειτονιά των παιδιών, κατέγραψε σε ένα 55λεπτο ντοκιμαντέρ τον προβληματισμό που προκύπτει γύρω από την αποδοχή του ξένου, του άλλου. Πρόκειται για το 87^ο δημοτικό σχολείο στο Γκάζι της Αθήνας, όπου τα μισά περίπου παιδιά είναι Τουρκόφωνοι Μουσουλμάνοι από τη Θράκη. Οι δάσκαλοι προσπαθούν να αντεπεξέλθουν στις πολλαπλές τους υποχρεώσεις σε ένα κλίμα πολιτικών και κοινωνικών προκαταλήψεων.

16. Lilly's story: Ροβήρος Μανθούλης, 2002.

Η ταινία αναφέρεται στους Έλληνες διανοούμενους οι οποίοι, επειδή δεν άντεχαν το καταπιεστικό καθεστώς που ακολούθησε το χουντικό πραξικόπημα των δικτατόρων του 1967, αυτοεξορίστηκαν στο Παρίσι και προσπάθησαν να ζήσουν με αξιοπρέπεια εκεί. Η αφήγηση περιλαμβάνει διάφορες κωμικοτραγικές ιστορίες, ερωτικά και άλλα περιστατικά. Πρόκειται για ανθρώπους με πολιτικές ανησυχίες, αλλά και με την άνεση της απόστασης από τα διαδραματιζόμενα στην Ελλάδα.

17. Το τραγούδι της ζωής: Τώνης Λυκουρέσης, 2002.

Η μοναδική εβραϊκή κοινότητα στην Ευρώπη που δεν έχασε ούτε ένα μέλος της στη διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής, ήταν η κοινότητα της Ζακύνθου. Αυτό συνέβη κυρίως λόγω της βοήθειας που τους πρόσφεραν οι χριστιανοί Ζακυνθιοί. Αυτή την πρωτοφανή ανθρωπιά κατέγραψε ο Τ. Λυκουρέσης σε ένα πολύ ωραίο ντοκιμαντέρ, καθώς και όλη την ιστορία της κοινότητας, από τον 15^ο αιώνα μέχρι σήμερα.

18. Ο δρόμος προς τη δύση: Κυριάκος Κατζουράκης, 2003.

Η ταινία είναι ένας συνδυασμός ντοκιμαντέρ και μυθοπλασίας. Καταπιάνεται με τα προβλήματα των μεταναστών, των προσφύγων και των λαθρομεταναστών στη σύγχρονη Ελλάδα. Ο σκηνοθέτης, που είναι και ζωγράφος, αναμειγνύει με δεξιοτεχνία ένα ποιητικό σενάριο με συνεντεύξεις και εικόνες πραγματικών μεταναστών. Μια μετανάστρια από την πρώην Σοβιετική Ένωση πέφτει θύμα δουλεμπορίου, περιφέρεται στην Αθήνα, οι εξομολογήσεις της εμπλέκονται με αληθινές εξομολογήσεις μεταναστών και παράλληλα σχολιάζεται η σκληρότητα ή η αδιαφορία των απλών ανθρώπων που ζουν στην ίδια πόλη.

19. Χορεύοντας με το Raidel-El Vecino Cubano: Αλέξης Τσάφας, 2002

Στην Αθήνα ζουν αρκετοί Κουβανοί προσπαθώντας να διατηρήσουν τον κουβανικό τρόπο ζωής ως τη μόνη επαφή με τη μακρινή τους πατρίδα. Όπως όλοι οι μετανάστες, νοσταλγούν την πατρίδα και εκδηλώνουν με κάθε τρόπο την κοινωνικότητά τους, την εξωστρέφειά τους, την αγάπη τους για τη μουσική, το χορό, το τραγούδι. Στο ντοκιμαντέρ, οι Κουβανοί της Αθήνας μίλησαν για το παρόν και το

παρελθόν τους, συγχρόνως όμως έδωσαν χρώμα στην ταινία με τη συμμετοχή τους στην εορτή για την εθνική επέτειο της πατρίδας τους.

20. Πολιτική Κουζίνα: Τάσος Μπουλμέτης, 2003.

Η ταινία είναι μια αναδρομή στο παρελθόν, στα παιδικά χρόνια του ήρωα στην Κωνσταντινούπολη. Αφορμή της αναδρομής αυτής είναι η επικείμενη επίσκεψη του παππού του από την Πόλη στην Αθήνα, τον οποίο αγαπούσε πολύ και έχει να τον δει από την ηλικία των επτά ετών. Το ταξίδι αυτό στο παρελθόν τού θυμίζει και τη δεύτερη αγάπη του, την παιδική του φίλη, που του χόρευε ανατολίτικους χορούς. Η πολιτική όμως της εποχής εκείνης (1965) επέβαλε την απομάκρυνση από τα αγαπημένα του πρόσωπα, τη νοσταλγική ανάμνηση της μυρωδιάς, της γεύσης και γενικά της γλύκας της Κωνσταντινούπολης.

21. Νύφες: Παντελής Βούλγαρης, 2004.

Η αφετηρία της ταινίας είναι το μεταναστευτικό ρεύμα από την Ελλάδα προς την Αμερική τη δεκαετία του '20. Το 1922, 700 κοπέλες από την Ελλάδα, την Τουρκία και τη Ρωσία αφήνουν πίσω τους τη φτώχεια και την πείνα και μ' ένα νυφικό στο βαλιτσάκι τους και τη φωτογραφία ενός άγνωστου γαμπρού στο χέρι, ταξιδεύουν στην Τρίτη θέση ενός υπερωκεανίου, για να φτιάξουν τη δική τους οικογένεια στην Αμερική. Η ταινία θίγει τα θέματα της μικρασιατικής καταστροφής, της οικονομικής εξαθλίωσης, της εκμετάλλευσης των γυναικών από επιτήδειους και της διασποράς γενικά. Τα θετικά σημεία, όπως είναι η συντροφικότητα και ο έρωτας, δεν φτάνουν για να λύσουν τα προβλήματα της μετανάστευσης.

22. Ειδική μνεία οφείλουμε να κάνουμε στις ταινίες του Θόδωρου Αγγελόπουλου, στις οποίες υπάρχουν στοιχεία μετανάστευσης, ρατσισμού, πολυπολιτισμικότητας.

Στην *Αναπαράσταση* η απομάκρυνση του Έλληνα μετανάστη από τη πατρίδα γεννά αξεπέραστα προβλήματα, ακόμα και το έγκλημα.

Στο *Ταξίδι στα Κύθηρα* ο πολιτικός πρόσφυγας που παλιννόστησε δεν μπορεί να ενταχθεί στο περιβάλλον.

Στο *Βλέμμα του Οδυσσέα* οι Αλβανοί μετανάστες στα σύνορα, φορτωμένοι με μπόγους, μεταφέρουν υλικά «αγαθά» από την Ελλάδα, από τα οποία άλλα έχουν αγοράσει και άλλα έχουν κλέψει, κατά την κρίση του αφηγητή.

Στην *Αιωνιότητα και μια μέρα* το πρόβλημα προβάλλει μέσα από τον μικρό αλλοδαπό - 'παιδί των φαναριών'.

Στο *Λιβάδι που δακρύζει* οι πρόσφυγες, από τη μια, και ο εμφύλιος πόλεμος, από την άλλη, οδηγούν την Ελλάδα σε τραγικά αδιέξοδα.

Η συγκεκριμένη αναφορά στις ταινίες του Αγγελόπουλου ψήγματα μόνο επεσήμανε. Το πρόβλημα της αρμονικής συμβίωσης των γειτονικών λαών μεταξύ τους είναι θέμα που τον απασχολεί έντονα σε όλες τις ταινίες και είναι πλέον σύμφυτο με τη μοίρα του Έλληνα.

II. ΞΕΝΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

1. Η μπαλάντα του Μπλάκσμιθ (The chant of Jimmie Blacksmith): Φρεντ Σκεπίζι (1978, Αυστραλία)

Όπως κάθε αποικιοκρατικό καθεστώς έτσι και η Αυστραλία των λευκών στήριξε την ανοικοδόμησή της πάνω στην εκμετάλλευση των ντόπιων κατοίκων. Επόμενο είναι ότι ο ρατσισμός αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο αυτής της ανοικοδόμησης, με συνέπεια τη φυσική εξόντωση του ιθαγενούς στοιχείου, την γκετοποίησή του, την εκμετάλλευσή του, την άνιση μεταχείρισή του απέναντι στο νόμο.

Ο Τζίμι Μπλάκσμιθ είναι ένας νεαρός μιγάς που έχει ανατραφεί ως χριστιανός και παράλληλα έχει δεχτεί την επίδραση της κουλτούρας και των δοξασιών της φυλής του. Αυτός ο διχασμός (μισός λευκός μισός μαύρος) καθώς και η θέση του, ως θύμα της κοινωνικής και ρατσιστικής καταπίεσής του, τον οδηγούν σε ακραίες συμπεριφορές.

2. Ο θάνατος του Γκασταρμπάιτερ (Kass-bach ein portrait): Πέτερ Πάτζακ (1978, Αυστρία)

Στην ταινία καταγράφονται τα αίτια που οδηγούν τα μεσαία στρώματα του πληθυσμού στην υιοθέτηση νεοναζιστικών ιδεών και ερευνώνται οι κοινωνικές, ψυχολογικές και ιδεολογικές διεργασίες που συντελούν στην αναβίωση αυτού του επικίνδυνου πολιτικού φαινομένου. Ο Καρλ Κάσμπαχ είναι ένας μεσόκοπος μπακάλης που μισεί τους ξένους, γιατί τους θεωρεί υπεύθυνους για την ανεργία στη χώρα του, καθώς επίσης και τους Εβραίους και τους αριστερούς. Η συμμετοχή του σε μια νεοναζιστική οργάνωση ανοίγει το δρόμο για πιθανή επικράτηση ενός νέου ολοκληρωτισμού.

3. Τα παιδιά του Απρίλη (Aprilkinder): Yuksel Yavuz (1998, Γερμανία).

Η ταινία αναφέρεται σε παιδιά δεύτερης γενιάς, των εργατών της Γερμανίας που κατάγονται από το Κουρδιστάν. Η ταινία αντλεί το θέμα της από το γεγονός ότι τα παιδιά αυτά γεννιούνται όλα τον Απρίλιο, γιατί η σύλληψη γίνεται τον Ιούλιο, όταν οι γονείς παίρνουν άδεια και πηγαίνουν στην πατρίδα. Το βασικό τους πρόβλημα είναι ότι βρίσκονται μεταξύ δύο κόσμων: του Κουρδιστάν και της Γερμανίας. Από τη μια κινδυνεύουν να αποκοπούν από τις παραδόσεις της παλιάς πατρίδας τους, από την άλλη υποχρεώνονται να ενσωματωθούν στην καινούρια. Αποτέλεσμα αυτού του διχασμού είναι ότι νιώθουν ξένα και αποπροσανατολισμένα με πολλές δυσάρεστες συνέπειες.

4. Αντίο ξενιτιά (Lebwohl Fremde): Tarfik Baser (1991, Γερμανία).

Ο Τούρκος ποιητής Deniz, εκδιωγμένος από το τουρκικό κράτος, έχει κάνει αίτηση για πολιτικό άσυλο στη Γερμανία. Η αίτησή του όμως απορρίπτεται και ο ίδιος απελαύνεται και από τη Γερμανία. Στη διάρκεια της παραμονής του στο Αμβούργο γνωρίζεται και αναπτύσσει ερωτική σχέση με μια Γερμανίδα. Το έντονο συναίσθημα ξεπερνά το εμπόδιο της γλώσσας και η επικοινωνία επιτυγχάνεται με το βλέμμα και τη γλώσσα του σώματος.

5. East is East: Damien O' Donnel (1998, Αγγλία).

Θεατρικό έργο που ανέβηκε στο Βασιλικό Θέατρο του Λονδίνου το 1996 και κατόπιν γυρίστηκε ως ταινία. Δείχνει την επιθυμία και την προσπάθεια των νέων ανθρώπων να ζήσουν τη σύγχρονη πραγματικότητα, ακόμη κι αν προέρχονται από γονείς μετανάστες. Ο Τζορτζ Χαν είναι ένας περήφανος Πακιστανός, που ζει στην Αγγλία, διαπαιδαγωγεί όμως τα παιδιά του με πειθαρχία, που βασίζεται στις παραδοσιακές του αρχές, «αγνοώντας» ότι ζουν πλέον στη Δύση. Η Αγγλίδα σύζυγός του αναζητά τις ισορροπίες μεταξύ συζύγου και δίκαιων απαιτήσεων των

παιδιών, προσπαθώντας να βρει τη χρυσή τομή που προωθεί τη ζωή και οδηγεί στην ομαλή, αλλά όχι οδυνηρή ένταξη στην ευρωπαϊκή κοινωνία.

6. Το Μίσος (La Haine): Mathie Kassovitz (1994, Γαλλία).

Η απομόνωση, ο αποκλεισμός και η ανεργία δημιουργούν εκρηκτικές καταστάσεις στα γκέτο των μεγαλουπόλεων του δυτικού κόσμου. Η ένταση στα μάτια τριών φίλων, που περιπλανώνται σε ένα υποβαθμισμένο προάστιο του Παρισιού, κάνει τα λόγια περιττά. Το προάστιο κατοικείται από άνεργους και περιθωριακούς μετανάστες και οι νύχτες περνούν με συγκρούσεις των κατοίκων και της αστυνομίας. Οι αστυνομικοί δείχνουν το χειρότερο εαυτό τους και οι κάτοικοι εξεγείρονται εναντίον της ρατσιστικής αυτής θηριωδίας.

7. Η υπόσχεση (La promesse): Luc και Jean-Pierre Dardenne (1996, Βέλγιο, Γαλλία, Λουξεμβούργο).

Τα προβλήματα των μεταναστών γίνονται εντονότερα όταν η εγκατάσταση στην ξένη χώρα έχει γίνει παράνομα. Οι άθλιες συνθήκες ζωής, τα καταλύματα σε ακατάλληλους χώρους, η λαθραία εργασία, οι αντίξοες συνθήκες, η ελάχιστη αμοιβή. Ο φόβος και η ανασφάλεια είναι τα μόνιμα συναισθήματά τους. Η ταινία μιλά για ένα νεαρό αγόρι, τον Ιγκόρ, που βοηθάει τον πατέρα του στις δουλειές του. Και δουλειά του είναι η απασχόληση παράνομων μεταναστών. Όταν όμως ένας από τους μετανάστες σκοτώνεται από λάθος του πατέρα, ο Ιγκόρ αρχίζει να συνειδητοποιεί τη σκληρή πραγματικότητα μέσα στην οποία ζει.

8. Όταν έρθει η μαμά για τα Χριστούγεννα: Νιλίτα Βατσάνι (1995, Ελλάδα, Γερμανία).

Η ταινία θίγει το σπουδαίο ζήτημα της απομάκρυνσης της μητέρας από τα παιδιά της, όταν εκείνη πηγαίνει να εργαστεί στο εξωτερικό. Η Ζοζεφίν είναι μετανάστρια από τη Σρι-Λάνκα και δουλεύει στην Αθήνα ως μπίμπι-σίτερ. Κάποια Χριστούγεννα, μετά από οκτώ χρόνια, επιστρέφει στη Σρι-Λάνκα, όπου έρχεται αντιμέτωπη με τη σκληρή πραγματικότητα της δικής της οικογένειας και των παιδιών της. Τα παιδιά της Ζοζεφίν βλέπουν πια τη μητέρα τους με τη μορφή τραπεζικών επιταγών, δώρων από το εξωτερικό και επιστολών.

9. Ο Έλληνας γείτονας (Katzelmacher): Ράινερ Βέρνερ Φασμπίντερ (1969, Γερμανία),

Το θέμα των ξένων εργατών στη Γερμανία έχει προβληθεί πολλές φορές στο έργο του Φασμπίντερ. Όπως γράφει ο Β. Βίγκαντ, ο ήρωας που συνήθως εξετάζει ο σκηνοθέτης είναι ένας άνθρωπος που νιώθει χωρίς πατρίδα στον ίδιο του τον τόπο. *Οι μετανάστες εργάτες-ξένοι σε μια ξένη χώρα είναι ένα είδος κατοπτρικού ειδώλου του νέου Γερμανού.* Στη συγκεκριμένη ταινία ένας Έλληνας μετανάστης πηγαίνει στη Γερμανία και προσπαθεί να ενταχθεί τόσο στις παρέες των Ελλήνων όσο και στις παρέες των Γερμανών. Ο σκηνοθέτης έχει την ευκαιρία να δείξει τον σκληρό και απάνθρωπο κόσμο σε μια ταινία γεμάτη ανθρωπιά.

10. Καφρ Κασσέμ (Kafr Kasseem): Μποχράν Αλαουιέ (1973, Παλαιστίνη).

Θέμα της ιστορίας είναι η αφήγηση ενός πραγματικού γεγονότος: η σφαγή των κατοίκων ενός αραβικού χωριού από τις δυνάμεις κατοχής στις 29 Οκτωβρίου 1956, όταν το Ισραήλ, η Αγγλία και η Γαλλία επιτέθηκαν στην Αίγυπτο και κήρυξαν στρατιωτικό νόμο. Οι κάτοικοι του χωριού Καφρ Κασσέμ δεν ενημερώθηκαν ότι απαγορεύθηκε η κυκλοφορία τη νύχτα και καθώς γυρνούσαν από τα χωράφια τους το σούρουπο εκτελέστηκαν όλοι για παραδειγματισμό και τρομοκρατία. Η ταινία εκτός από την παράθεση των γεγονότων προσπαθεί να διερευνήσει τα αίτια που το προκάλεσαν.

11. Με λένε Στέλιο (Jag Heter Stelious): Γιόχαν Μπεργκενστρόλε (1972, Σουηδία).

Ο συγγραφέας Θόδωρος Καλλιφατίδης έζησε από κοντά τα προβλήματα των Ελλήνων μεταναστών στη Σουηδία τη δεκαετία του '70 και μαζί με τον σκηνοθέτη Γ. Μπεργκενστρόλε δημιούργησαν ένα σενάριο που μοιάζει με ντοκιμαντέρ λόγω της αμεσότητας που το διακρίνει. Ο Στέλιος πηγαίνει από την Ελλάδα να δουλέψει στη Σουηδία με όνειρα, γρήγορα όμως καταλαβαίνει ότι είναι μόνος του σε μια ξένη κοινωνία που τον εκμεταλλεύεται.

12. Ο Χασάν στην ξενιτιά (Lyckliga VI): Τουντζέλ Κουρτίζ (1979, Σουηδία).

Μια πικρή κωμωδία για τα βάσανα των Τούρκων μεταναστών στη Σουηδία, των «σκλάβων του 20^{ου} αιώνα», όπως τους χαρακτηρίζει η ταινία. Ο σκηνοθέτης, φίλος και συνεργάτης του Γιλμάζ Γκιουνέι, γύρισε την ταινία με Τούρκους ηθοποιούς, αλλά και μετανάστες στη Σουηδία. Η υπόθεση του έργου στηρίζεται σε μια κομπίνια που οργανώνουν Τούρκοι μετανάστες εναντίον συμπατριωτών τους και ο Χασάν, που έχει λίγα χρήματα παραπάνω, βρίσκεται στο κέντρο της ιστορίας.

13. Ο αραμπάς (The bus): Μπέι Οκάν (1976, Ελβετία, Σουηδία).

Η μοναξιά και ο τρόμος διακατέχουν τους ήρωες της ταινίας, καθώς κάποιοι Τούρκοι, παράνομοι μετανάστες στη Σουηδία, εγκαταλείπονται στη Στοκχόλμη από τον συμπατριώτη - οδηγό που τους μετέφερε από την πατρίδα. Ο οδηγός, με το πρόσχημα της έκδοσης ταυτοτήτων, τους παίρνει όλα τα χρήματα και τους εγκαταλείπει αβοήθητους. Κάποιοι βγαίνουν από το λεωφορείο και χάνονται στην αφιλόξενη πόλη, κάποιοι μένουν μη ξέροντας τι να κάνουν, περιμένοντας την σύλληψή τους από την αστυνομία, με την αίσθηση του φόβου έντονη και συνεχώς παρούσα.

14. Ο φόβος τρώει τα σωθικά (Angst Essen Seele Auf): Ράινερ Βέρνερ Φασμπίντερ (1974, Γερμανία).

Ο γάμος και ο έρωτας φαίνεται ότι δεν είναι ιδιωτική υπόθεση, όταν πρόκειται για διαφορετική ηλικία, χρώμα, φυλή, θρησκεία, γλώσσα και νοοτροπία των δύο μελλονύμφων. Επομένως, ο Μαροκινός εργάτης Αλία αποτυγχάνει να συμβιώσει αρμονικά με τη μεγαλύτερή του Γερμανίδα, παρ' όλο που αγαπήθηκαν πολύ. Το εχθρικό κοινωνικό πλαίσιο της ζωής τους επεμβαίνει δυναμικά και διαλύει τα συναισθήματα.

15. Γερμανοί αστυνομικοί (Deutsche Polizisten): Aysum Bademsoy (1999, Γερμανία).

Η ταινία είναι ντοκιμαντέρ, γυρισμένο στο Βερολίνο. Βλέπουμε ένα νέο αστυνομικό, τουρκικής καταγωγής, και τη δράση του στο Βερολίνο, όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε. Για να υπηρετήσει τη νέα του πατρίδα πήρε τη γερμανική υπηκοότητα και όλα αυτά έχουν σαν αποτέλεσμα να τον βλέπουν οι συνομήλικοί του αλλοδαποί σαν προδότη. Εκείνος προσπαθεί να μην συγκρουστεί με τους φίλους του και τους συγγενείς του.

16. Άνθρωποι από μακριά (D'une brousse a l'autre): Jacques Kebadion (1997, Γαλλία).

Ο δημιουργός αυτού του ντοκιμαντέρ έγινε γνωστός ως βοηθός του Robert Bresson, από τον οποίο διδάχτηκε πολλά. Στην προσπάθειά του να κατανοήσει την ιστορία των λαθρομεταναστών από το Μαλί, δέθηκε με μια οικογένεια, συμμετείχε στον αγώνα που έκαναν στη Γαλλία το 1996 για μια καλύτερη ζωή και τους ακολούθησε στο Μαλί, όπου κινηματογράφησε και τη ζωή τους εκεί.

17. Arrivederci Millwall: Τσαρλς Μακ Ντάουγκαλ (1989, Βρετανία).

Μια παρέα Βρετανών χούλιγκαν πηγαίνουν εκδρομή στην Ισπανία το 1982, για να παρακολουθήσουν το Μουντιάλ στο Μπιλμπάο. Το ίδιο χρονικό διάστημα ξεσπά ο πόλεμος μεταξύ Αργεντινής και Βρετανίας για τα νησιά Φόκλαντ. Το εθνικιστικό κλίμα, που εκπέμπεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης επηρεάζει αρνητικά τους χούλιγκαν, οι οποίοι συμπεριφέρονται βάνουσα και ξεσπούν την «οργή» τους στους Ισπανούς, οι οποίοι απλώς είναι ομόγλωσσοι με τους Αργεντινούς.

18. Μαθήματα αμερικανικής ιστορίας (American History X): Tony Kaye (ΗΠΑ).

Η ιστορία διαδραματίζεται στη Venice Beach του Λος Άντζελες, μια περιοχή που παρουσιάζεται στο σινεμά ως ο επίγειος παράδεισος. Πίσω από τα φώτα της πόλης όμως βρίσκεται η κόλαση του νεοναζισμού, που στηρίζεται σε διαλυμένες οικογενειακές ζωές, αναζητήσεις ταυτοτήτων, κοινωνικές αντιθέσεις. Μίσος, ναρκωτικά, σβάστικες και συμμορίες νέων περιπλέκουν δύο αδελφούς στη φρίκη του νεοναζισμού. Ο ρατσισμός και η ξενοφοβία, ωστόσο, αποκτούν υπόσταση, διαφθείρουν αλλά και σαγηνεύουν. Τα δύο αδέρφια, τέλος, καταφέρνουν να απεγκλωβιστούν από την κόλαση, με το τίμημα της ζωής του ενός.

19. Παιχνίδι ελιγμών: Αμπνελατίφ Κεσίς (2003, Γαλλία).

Μια πολύ αισιόδοξη ταινία, γυρισμένη σε υποβαθμισμένο προάστιο του Παρισιού. Το Παρίσι, ως υψικάμινος ανθρώπων, φυλών, θρησκειών και πολιτισμών, κρύβει και αγάπη, εκτός από το «Μίσος» του Μ. Κασοβίτς. Μια ομάδα νέων ανεβάζει ένα θεατρικό έργο του Μαριβό. Η κοινή αγάπη για το θέατρο τους ενώνει και τους δυναμώνει, ώστε να αντιμετωπίζουν θετικά τα προβλήματα της δύσκολης πολυπολιτισμικής εποχής και πόλης όπου διαμένουν.

20. Ο αληθινός φασισμός: Μιχαήλ Ίλιτς Ρόμ (1966, Σοβιετική Ένωση).

Το πρόβλημα που απασχολεί τον σκηνοθέτη στην τελευταία ταινία - ντοκιμαντέρ είναι οι θηριωδίες των Ναζί κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Πρόκειται για μια συρραφή ντοκουμέντων, στα οποία επισημαίνονται οι αιτίες που γεννούν το φασισμό. Ο Ρομ δεν «εικονογραφεί» την ιστορία, αλλά σκηνοθετεί ένα αξιόλογο φιλικό δοκίμιο.

21. Ο χορός των τεράτων (Monster's Ball): Μαρκ Φόρστερ (2001, ΗΠΑ)

Η ταινία εκτυλίσσεται στο σημερινό αμερικανικό Νότο και αφηγείται την ιστορία δύο οικογενειών. Μιας μαύρης και μιας λευκής, που οι πορείες τους διασταυρώνονται κάτω από τραγικές συνθήκες. Ο λευκός, ρατσιστής δήμιος, ερωτεύεται τη γυναίκα του μαύρου που εκτελεί στην ηλεκτρική καρέκλα. Έτσι όμως απαλλάσσεται σιγά σιγά από το ρατσιστικό του μίσος. Μήνυμα της ταινίας: η αγάπη, η μεταμέλεια, τα δάκρυα θεραπεύουν το κοινωνικό μίσος και το ρατσισμό (κατά την εκτίμηση των δημιουργών της ταινίας).

22. Wattstax: Mell Stuart (2003, ΗΠΑ).

Στις 20 Αυγούστου 1972 έγινε στο Memorial Coliseum μια μεγάλη συναυλία, το *Μαύρο Woodstock* ή διαφορετικά *Wattstax*. Τραγούδησαν μεγάλα ονόματα της μαύρης μουσικής και πήραν μέρος πολλά συγκροτήματα της gospel, rhythm and blues, funk και jazz. Ακούστηκαν πολλές απόψεις για την Αφροαμερικανική Επανάσταση στην Αμερική και συζητήθηκαν θέματα ρατσισμού, αποκλεισμού, φτώχειας, ανεργίας. Μέσα από τη συναυλία δόθηκε το έναυσμα για μια προσπάθεια εθνικής επαγρύπνησης των μαύρων. Όλα αυτά τα βλέπουμε στο *Wattstax*, ένα από τα καλύτερα μουσικά ντοκιμαντέρ.

23. Far from Heaven (Ο Παράδεισος είναι μακριά): Τόντ Χέινς (2003, ΗΠΑ).

Το αμερικανικό όνειρο των φίφτις απομυθοποιείται, στο μελοδραματικό, αστικό περιβάλλον της ταινίας *Ο Παράδεισος είναι μακριά*, καθώς αποκαλύπτονται απαγορευμένες πτυχές, όπως η ομοφυλοφιλία και ο ρατσισμός. Μία ευτυχισμένη

νοικοκυρά στο Κονέκτικατ ανακαλύπτει την κρυφή ζωή του συζύγου της και τις ομοφυλοφιλικές τάσεις του. Η ίδια βρίσκει παρηγοριά στον μαύρο κηπουρό. Ωστόσο, το μήνυμα της ταινίας είναι πως το να είναι κανείς ομοφυλόφιλος είναι μικρότερο κακό από το να είναι έγχρωμος. Η αμερικανική κοινωνία του '50 δεν έχει ξεπεράσει το κόμπλεξ της διπλής της ταυτότητας.

24. Ταξί: Κάρλος Σάουρα (1996, Ισπανία).

Μέσα στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις υπάρχουν μετανάστες, άστεγοι, τοξικομανείς, ομοφυλόφιλοι, πόρνες, γενικά άνθρωποι του περιθωρίου, όπως λέγονται. Αυτό συμβαίνει και στη Μαδρίτη. Η νεαρή οδηγός ταξί, που ζει μέσα σ' αυτό το «μωσαϊκό» των ανθρώπων, και το έχει αποδεχτεί, τρομάζει όταν ανακαλύπτει ότι ο πατέρας της, ο φίλος της και πολλοί άλλοι ταξιτζήδες της πόλης συμμετέχουν σε μία φασιστική οργάνωση με σκοπό την εξόντωση των ανθρώπων του περιθωρίου. Η ταινία αποτελεί σχόλιο των απλών ανθρώπων πάνω στο θέμα του υποβόσκοντος φασισμού.

1. ΤΑΙΝΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ
Κανάρη 1, 10671, Αθήνα
ΤΗΛ.: 210 3612046, 210 3609695
FAX: 210 3628468
E-mail: tain@otenet.gr
<http://www.tte.gr>

2. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ
Πανεπιστημίου 10, 10671, Αθήνα
ΤΗΛ.: 210 3648007, 210 3631733
FAX: 210 3614336
E-mail: info@gfc.gr
<http://www.gfc.gr>

3. ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Λεφ. Αλεξάνδρας 9, 11473, Αθήνα
ΤΗΛ.: 210 8706021
FAX: 210 6431004
E-mail: kalafata-education@filmfestival.gr
<http://www.filmfestival.gr>

4. ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΟΛΥΜΠΙΑΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΥΣ ΝΕΑΝΙΚΟ ΠΛΑΝΟ
Ρόδου 18, 11252, Αθήνα
ΤΗΛ.: 210 8664470, 210 8664030
E-mail: camerazizanio@olympiafest.gr
<http://www.olympiafest.gr>

5. ΕΝΩΣΗ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ ΚΑΙ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ
Βαλτετσίου 25, Αθήνα
ΤΗΛ.: 210 3602379, 210 3615675
FAX: 210 3616442
E-mail: etekt-ot@ath.forthnet.gr

6. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗΣ
Ζωοδόχου Πηγής 99, Αθήνα
ΤΗΛ.: 210 3845039
E-mail: agora@ectc.gr
<http://www.agoramed.gr>

7. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΑ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ